

Fusket i fisket fortsätter

Politik är att välja. Inga resurser är outtömliga, val måste göras. Resurser måste hushållas med, både i ögonblicket och för att säkerställa framtida tillgång. Detta gäller för såväl individ som för samhälle. Kanske skapade Gud nationalekonomer för att särskilt påminna beslutsfattare om detta?

Men ibland räcker det inte med att behovet att hushålla är väl känt. Politiker har sin egen kalkyl att göra. Kostnaden för en viss misshushållning ska ställas mot kostnaden för att ta obekväma beslut och för att få en och annan intressegrupp på halsen.

Ett exempel på hur illa det kan gå är det östra torskbeståndet i Östersjön (öster om Bornholm) som i dag står på randen till kollaps, om inte den gränsen redan är passerad, efter ett överfiske som bedrivits under mycket lång tid. I juni i år enades äntligen EUs fiskeministrar om en långsiktig plan för att successivt minska fångstinsatserna. Men kritiker hävdar att åtgärderna är otillräckliga.

Till detta överfiske bidrar ännu svenska fiskare i stor utsträckning. I det viktigaste fångstområdet för detta bestånd (område 25 enligt Internationella havsforskningsrådets indelning) svarade svenska fiskare år 2004 för en dryg tredjedel av den officiella torskfångsten.

”Officiella” är ett viktigt förbehåll i detta sammanhang. Det förekommer nämligen ett omfattande fusk. Enligt en nyligen publicerad uppskattning utförd på uppdrag av Fiskesekretariatet uppgår den oredovisade fångsten från det östra torskbeståndet till runt 40 procent av den redovisade. Denna andel har inte tenderat att minska, om något har den ökat under de senaste sex åren. Fusket har därför starkt bidragit till att beståndet överskattats.

Det är väl känt, och framhålls ofta inte minst av svenska fiskare, att de polska fiskarna i detta avseende hör till de största syndarna. Men en rapport från EUs fiskeinspektörer i vintras pekade även särskilt ut Sverige. Inspektörerna konstaterade att de polska och svenska fiskebåtar som inspekterades rapporterade 49 respektive 21 procent högre fångst än de som inte inspekterades. Polska fiskare kontrolleras inte lika ofta som svenska och danska, men i gengäld verkar de svenska och danska fiskarna ha lärt sig utnyttja mer avancerad organisation och teknologi (t ex scanning av inspektörernas mobiltrafik) i katt-och-rättaleken.

Överfisket i Östersjön är inte unikt. Hela 81 procent av EUs fiskevatten bedöms i dag vara överfiskade. Bakom detta ligger en rad svårigheter som komplicerar varje försök att göra något åt saken. Haven är stora

och kostsamma att övervaka. Fisket regleras ofta genom internationella överenskommelser, även om just Östersjön numera närmast är ett innanhav inom EU (undantaget är Ryssland).

Men det grundläggande problemet är enkelt och ligger i den politiska kalkyl som görs i varje land. Å ena sidan är fisket en liten näring; i Sverige 0,2 procent av BNP. En total kollaps för det svenska fisket skulle vara knappt märkbar i tillväxtstatistiken. Dessutom är åtgärder för att hindra överfiske långsiktiga och ger sällan några omedelbara positiva resultat. Å andra sidan är ofta yrkesfiskarna (i Sverige knappt 2 000 personer) en i förhållande till sin storlek mycket stark intressegrupp som brukar alliera sig med kustregionernas politiska företrädare och som dessutom kan dra nytta av att kopplas till jordbrukspolitiken. Så är det i de flesta länder, utom på Island där fiskepolitiken sedan länge också har varit en helt annan.

I den fiskepolitiska kalkylen är det alltså å ena sidan svårt att peka på stora och tydliga vinster för breda väljargrupper av kraftfulla åtgärder, exempelvis i form av egna eftergifter i internationella förhandlingar, å den andra lätt att föreställa sig att allt sådant ska leda till ett himla liv. Bättre därför att avstå, eller möjligen hoppas på att problemen kan lösas med subventioner i stället för regleringar och kontroll. Den förhoppningen är dock fåfång, eftersom subventioner till fisket snarast tenderar att lägga mer ved på brasan.

I år är det tio år sedan jag tillsammans med Ylva Hasselberg och Daniel Stigberg publicerade ESO-rapporten ”Fisk och fusk – mål, medel och makt i fiskeripolitiken”. I rapporten konstaterade vi att statistiken visade en näring i kris, som trots omfattande subventioner inte förmådde ge rimlig ersättning till arbete och kapital, än mindre ge avkastning på naturresurstillgångarna. Förädlingsvärdet per sysselsatt var då 30 procent av genomsnittet för samtliga näringsgrenar. Detta trots att branschen fick direkt och indirekt stöd från staten och EU som motsvarade mer än en tredjedel av förädlingsvärdet.

En rad tecken pekade på att ett skäl var att en väsentlig del av fångsterna inte redovisades. Det innebar i sin tur att det faktiska trycket på fiskeresursen var betydligt större än vad som framgick av statistiken och att ingen kunde veta om fisket var långsiktigt bärkraftigt. I dag har vi svaret på den frågan.

Tyvärr tycks alltså även problemet med de oredovisade fångsterna ännu vara långt från en lösning, trots stora insatser från kustbevakningen och andra. Men frågan är om övervakning och kontroll någonsin kommer att kunna lösa detta problem. Det verkar mer rimligt att nu ägna uppmärksamheten åt fiskeindustrins och fiskarnas egenintresse för att stävja överfiske och fusk. Redan i dag påverkas branschen av att stora uppköpare, som t ex McDonalds, har börjat ställa krav på transparens och kvalitetssäkring.

I ESO-rapporten pekade jag på överlåtbara individuella fångstkvoter som en möjlig framgångsväg. Dessa kan, rätt utformade, ge fiskarna ett ägarintresse av att vårda resursen. Under de senaste åren har ett försök genomförts med ett liknande system för en del av räkfisket i Gullmarsfjor-

den. En utvärdering som nyligen utförts av Håkan Eggert och Mats Ulmestrand visar att detta varit mycket framgångsrikt. Fiskarna valde frivilligt att öka storleken på nätmaskorna och kunde samtidigt öka sina inkomster dramatiskt. Från nästa år inför Sverige ett system med överlåtbara individuella kvoter för det pelagiska fisket (dvs på sill, skarpsill och makrill) i Östersjön. Förhoppningsvis kan detta bli en modell även för torskfisket.

ESO-rapporten möttes närmast av en eldstorm. Sveriges Fiskares Riksförbund rasade, halva västkustbänken i riksdagen interPELLerade och krävde att finans- och jordbruksministrarna samfällt skulle fördöma vår ”skämtbok”. De flesta tjänstemän med insyn i frågorna hukade. Någon större seriös debatt blev det aldrig. Kanske är tiden äntligen mogen att föra den?

Lars Hultkrantz